

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

2
0
2
4

No 4

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

74-91 xalqaro daraja
ISSN: 2992-8982

Yashil IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Elektron nashr. 882 sahifa.

E'lon qilishga 2024-yil 30-aprelda ruxsat etildi.

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjaye'vich, O'zbekiston fanlar akademiyasi akademigi
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, t.f.d., prof., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, i.f.d., O'zR Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vaziri o'rinbosari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, i.f.d., prof., O'zR Oliy Majlisi qonunchilik palatasi deputati
Axmedov Sayfullo Normatovich i.f.n., professor, MIM akademiyasi rektori
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, i.f.d., prof., TDIU YoMMMIB birinchi prorektori
Abduraxmanova Gulnora Kalendarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektori
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, i.f.d., prof., "O'IRIAM" ilmiy tadqiqot markazi direktori – prorektor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, i.f.d., TMI professori
Samadov Asqarjon Nishonovich, i.f.n., TDIU professori
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, t.f.d., Rossiya xalqlar do'stligi universiteti professori
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, i.f.d., prof., Xalqaro "Nordik" universiteti rektori
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, f.f.d., TDIU professori
Axmedov Ikrom Akramovich, i.f.d. TDIU professori
Po'latov Baxtiyor Alimovich, t.f.d., profesor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, i.f.d., TDIU professori
Isakov Janabay Yakubbayevich, i.f.d., TDIU professori
Musyeva Shoira Azimovna, SamDu IS instituti professori
Axmedov Javohir Jamolovich, i.f.f.d., "El-yurt umidi" jamg'armasi ijrochi direktori o'rinbosari
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, t.f.f.d., TAQU katta o'qituvchisi
Xalikov Suyun Ravshanovich, i. f. n., TDAU dotsenti
Kamilova Iroda Xusniddinovna, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, i.f.f.d., TDIU dotsenti
Rustamov Ilhomiddin, f.f.n., Farg'ona davlat universiteti dotsenti
Fayziyev Oybek Raximovich, i.f.f.d. (PhD), Alfraganus universiteti dotsenti
Sevil Piriye'va Karaman, PhD, Turkiya Anqara universiteti doktoranti
Mirzaliyev Sanjar Maxamatjon o'g'li, TDIU mustaqil tadqiqotchisi
Utayev Uktam Choriyevich, O'zR Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farxod, O'zR Bosh prokuraturasi iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti bo'limi boshlig'i
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, i.f.d, TDIU dotsenti
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, i.f.f.d, TDIU dotsenti
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, i.f.d., TMI dotsenti
Babayeva Zuhra Yuldashevna, TDIU mustaqil tadqiqotchisi

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

MUNDARIJA

Organizational Behavior and Leadership.....	10
Ibrokhim Gulomov	
Baliqchilikda klasterlarini tashkil etishning nazariy asoslari	18
Olim Murtazayev, Muydinov Olim Bekmurotovich	
Оценка состояния привлечения инвестиций в сферу туризма Узбекистана и механизмы управления	24
Арзиматов Бобирмирзо Зокирджон угли	
Biologik aktivlar buxgalteriya hisobni milliy va xalqaro standartlarga muvofiq takomillashtirish masalalari ...	27
Axmadaliyeva Zebo Abduxalimovna	
Aholi yashash joylarida yong'in risklarini bartaraf etish xizmatlardan foydalanish imkoniyatlari	32
Aziz Zikriyoev	
O'zbekistonda ilmiy darajali kadrlar tayyorlash tizimi boshqaruvining tashkiliy tuzilmasi va vazifalari.....	40
Beknaeva Shaxnoza Vladimirovna	
Mintaqaviy turizmning iqtisodiyot rivojlanishiga ta'siri (O'zbekiston turistik xizmatlar bozori misolida).....	45
D. B. O'roqova	
Qishloq xo'jaligi mahsulotlarini ko'paytirishning asosiy yo'llari.....	50
Ibrohimov Boburmirro Baxtiyor o'g'li, Sayfiddinov Sarvarbek Anvarbek o'g'li	
Sanoat korxonalarining aksiyalar bozorida faoliyati tahlili: muammolar va yechimlar	55
Igitov Jurabek Kuzibekovich	
Qurilishda modernizatsiya va diversifikatsiya qilish asosida yangi ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish	63
Islamov Ozodjon	
Sanoat korxonalarini innovatsion salohiyatini oshirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish yo'llari.....	67
J. K. Boymurodov	
Mamlakatda yashil iqtisodiyotni rivojlantirish yo'nalishlari	72
Kadirxodjayeva Nilufar Raxmatullayevna	
BlokchEYn texnologiyalari yordamida raqamli iqtisodiyotni o'zgartirish	77
Karabayev Rustam Zafarovich, Saitkamolov Muxammadxo'ja Sobirxo'ja o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida zamonaviy mehnat bozorining rivojlanishi	84
Layli Mirzayeva	
Xizmat ko'rsatish sohasini rivojlantirishda investitsion resurslardan samarali foydalanish mexanizmlari.....	88
Luiza Komilovna Xaydarova	
Umumta'lim muassasalari sonining ekonometrik tahlilini pedagogik metodlar yordamida amalga oshirish....	93
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna	
O'zbekiston tarixiy shaharlarida turistik faoliyati shakllanishi va ularni boshqarishning nazariy asoslari.....	98
Meliqulov G'ayrat Abdug'afforovich	
Iqtisodiy rivojlanish va ilmiy tadqiqot rivojlanishining havo ifloslanish darajasiga ta'siri	105
Murodullayev Kamoliddin Sherzod o'g'li, Sadibekova Bibisora Djapparovna, Turdiqulov Farrux Ravshanjon o'g'li	
Hududlarni rivojlantirish va "yashil iqtisodiyot"ni shakllantirishning ekologik muammolari.....	110
Maxkamov Saidafzal Saidkamol o'g'li, Yigitaliyeva Dilnavo Mansurjon qizi	
Ekoturizm obyektining tasniflanishi va alohida xususiyatlari	116
Qodirov Azizjon Anvarovich	
Mamlakatimiz oliy ta'lim tizimida sifat menejmentidan foydalanishning konseptual asoslari	121
Saidqulova Furuza Farmonovna	
Bo'lajak iqtisodchilarning kasbiy kompetensiyalari.....	125
Shukurova Marifat Xodjiakbar qizi	
Ta'limning bosqichlari va ularning inson kapitalini shakllantirishdagi ahamiyati	129
To'rayeva Hurriyat To'yqulovna	

Hududlarda to'g'ridan to'g'ri xorijiy investitsiyalarni jalb etish dasturini amalga oshirishda marketingni rivojlantirish yo'llari	136
Xamidov O. X., Tojiyeva A. F.	
Investitsiyalar marketingining strategik aspektlari.....	143
Xodjamberdiyeva Dilnoza Bahtiyorovna	
Xorijiy investitsiyalarni jalb etishda investitsion muhit jozibadorligini oshirishga nazariy qarashlar	149
A. Bektemirov, A. A. Abdurahmonov	
Qishloq xo'jaligi raqobatbardoshligini oshirishning ilg'or xorij tajribasi	154
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Ochilov Narzullo Fayzulloyevich	
Sanoat ishlab chiqarish tizimining investitsion xususiyatlari.....	159
Yodgorova Xalima To'liqinovna	
Turizm sohasi uchun yuqori malakali kadrlarni tayyorlashda davlat va xususiy sherikchilikning o'zaro bog'liqligi tahlili.....	165
Raxmatov Adxam Itolmasovich	
Mamlakatimizda turizm tashkilotlari faoliyatini qo'llab-quvvatlash maqsadida marketing instrumentlari orqali samarali tizim yaratish.....	169
Suyunova Kamilla Baxromovna	
Qishloq xo'jaligida agrokimyo xizmatlar ko'rsatishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	173
Tabayev Azamat Zaripbayevich	
Yashil iqtisodiyotga investitsiyalarni jalb qilishni faollashtirish muammolari.....	178
Xomitov K. Z., Masharipova S. R.	
Considerations on the Problem of Illegal Migration and Human Trafficking	183
Azamatova Gulmira Bayirbekovna, Otarbayeva Guljan Kobeyevna	
Sustainable Development and Environmental Economics in Uzbekistan: A Focus on Carbon Pricing and Renewable Energy	186
Muhammadiyev Po'latjon Ilhomjon o'g'li, Uzganbayeva Dilnoza Toxtasinovna	
The use of Digital Technologies in the Provision Of Utilities to the Population	192
Mamanazarov Oybek Shomurodovich, Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Alijonov Jamshid Alijon o'g'li	
The Current State of the Digital Economy in the Agrarian Sphere: Problems and Solutions	196
Babadjanov Abdirashid Musayevich	
Behavioral Theory of the Firm.....	201
Egamberdieva Oydin Abror qizi	
The Role of Information Technologies in Increasing the Capitalization of Commercial Banks	207
Egamova Makhfurat Esanovna	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	211
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Совершенствование методологии экспертизы инвестиционных проектов	216
Бекимбетова Гулнора Маратовна	
Методические подходы к формированию механизмов стратегического управления развитием химической отрасли.....	223
Бибутова Шахло Саъдуллаевна	
Меры по снижению доли теневой экономики в стране.....	228
Махмудова Юлдузхон Бахромжон кизи, Сафаров Гиёсиддин Абдуллаевич ўгли	
Формирование национальной инновационной системы – одна из приоритетных задач повышения конкурентоспособности Республики Узбекистан	232
Н. М. Махмудов, А. А. Алиев, З. А. Мирзоев	
Мониторинг и анализ современного состояния и развития промышленности в Узбекистане.....	237
Назарова Раъно Рустамовна, Исмоилова Малика Дилшодовна	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов.....	243
Раупов Жамшид Рашидович	
Роль применения ключевых показателей эффективности труда на предприятиях.....	249
Рахматуллаева Шахноза Хамидовна	

Влияние цифровой трансформации на инвестиционную привлекательность Узбекистана.....	255
Саиткамоллов Муҳаммадхожа Сабирходжа угли, Маркабаева Жансая Айбек кызы	
Организация и координация методической помощи при управлении педагогическими кадрами	261
Хакимова Майя Юрьевна	
Интеграция узбекистана в мировое экономическое содружество путем унификации бухгалтерского учета на основе МСФО	266
Зарипова Саёхат Зафаровна	
Tijorat banklari tomonidan investitsiya loyihalarini moliyalashni rivojlantirish imkoniyatlari.....	271
Abduqodirova Ozoda Anvarjon qizi	
Tijorat banklari tomonidan jismoniy shaxslarga ajratilgan kreditlarning joriy tahlili.....	276
Abdusalomov Jaxongir O'ktam o'g'li	
Globalashuv sharoitida mamlakatimizda sug'urta bozorini raqamlashtirishning ahamiyati	282
Anvarova Z.	
The Role of Parents and Teachers in Promoting a Healthy Lifestyle in Children.....	286
Axtamov Djamshed Baxromovich	
A Study of the Importance of Green Economy in Uzbekistan Sustainable Economic Development and its Measurement Indicators in Relation to Environment.....	291
Ataniyazova Maksuda Baltayevna, Tairova Zarnigor Mammot qizi	
Konsolidatsiyalashgan moliyaviy hisobot tuzishning zarurligi.....	296
Avazov Iloxom Ravshanovich	
Foydani soliqqa tortish obyekti sifatidagi iqtisodiy tarkibi.....	301
Axrorov Zarif Oripovich	
Surxondaryo viloyatida aholining uy-joy bilan ta'minlanganlik darajasini tahlili.....	309
Ibragimov Qobil To'xtamishovich	
Review of Methodological Approaches to Enterprises Financial Condition Analysis.....	314
Ismailova Maxbuba Mirxalilovna	
Innovatsion rivojlanish sharoitida xizmat ko'rsatish sohasini tasniflanishining nazariy va ilmiy asoslari.....	319
Masharipova Manzura Alimbayevna	
Korxonalarda benchmarking strategiyalarini qo'llashning ijtimoiy-iqtisodiy mexanizmlari.....	325
Narziyeva Dilafiruz Muxtorovna	
Davlat budjetining soliqsiz daromadlari shakllanishini takomillashtirish yo'llari.....	330
O'ktamova Nargiza Narzulla qizi	
Mamlakatimizda sanoat ishlab chiqarishi korxonalarining rivojlanish holati tahlili.....	334
Olimov Maqsudjon Komiljon o'g'li	
Moliyaviy natijalar to'g'risidagi hisobotni moliyaviy hisobotning xalqaro standartlar talablari asosida tuzish.....	339
Pardayeva Zulfizar Alimovna	
Raqamlashtirish sharoitida qo'shma korxonasi faoliyatining tahlili.....	343
Rashidov Jamshid Xamidovich	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning rivojlanishida oilaviy tadbirkorlikning o'rni.....	348
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Saloxiddinov Zuxriddin Nuriddin o'g'li	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida xizmat ko'rsatishning ilmiy asoslari.....	352
Suyunov Asror Baxtiyorovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida telekommunikatsiya sohasini rivojlantirish ilmiy asoslari.....	356
Toshmatov Salohiddin Zayniddinovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarni joriy etishning huquqiy masalalari.....	360
Turg'unov Saloxiddin Jamol o'g'li, Mirzayeva Mohidil Vohidovna	
Zamonaviy sharoitlarda korxonalarining moliyaviy baqarorligini yaxshilash masalalari	366
Usmanova Guljahon Ulug'bek qizi	
Franshizalarni jalb qilishda davlat boshqaruvi tizimida marketing tadqiqotlarining ahamiyati	371
Xodjayev Anvar Rasulovich	

Transport Decarbonization Strategy.....	377
Yarashova Vasila Kamalovna, Muradov Bekzod Xidirnazar ugli	
Temir yo'l transportida ishlab chiqarish faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish	382
Yermatova Dilnoza Axmadjonovna	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	387
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Issiqlik ta'minoti xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi va sifatini baholash ko'rsatkichlari tizimi.....	390
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Issiqlik ta'minoti xizmatlari sifatiga ta'sir etuvchi omillar va ularni baholash	394
Abdulaziz Abdumo'minovich Matro'ziyev	
Jismoniy shaxslarning mol-mulkiga soliq solishni takomillashtirish.....	399
Abdullayev Zafarjon Alijonovich, Zaydullayev Abduhabib Boliqul o'g'li	
Sug'urta tashkilotlarida hisob siyosatini ishlab chiqishning ahamiyati.....	404
Abduraimova Maftunaxon Axmatovna	
Bank risklarini boshqarishning xalqaro tajribalari.....	409
Abdurasulov Jaxongir Abduvaliyevich	
Tadbirkorlik subyektlari ijtimoiy ma'sulligini ta'minlash mexanizmining amal qilish darajasi.....	416
Bayisbayev Javlon Nurlanovich	
Qishloq aholisining qishloq xo'jaligida bilim va innovatsiyalarni o'zlashtirishga ta'sir etuvchi omillarni iqtisodiy baholash (Samarqand viloyati misolida).....	421
Bozorova Lobar Nuralevna	
Направления совершенствования инновационных стратегий в деятельности промышленных предприятий.....	427
Дониерова Зухрабону Алишер кизи	
Mol-mulk solig'ining korxonalar faoliyatiga ta'siri.....	432
Qudiyarov Kishibay Ramatullayevich	
Banklar reytingini aniqlash va barqarorligini ta'minlashning ustuvor yo'nalishlari.....	438
Maxmudov Omon Tuxtayevich	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida tijorat banklarining aktiv va passiv operatsiyalarini innovatsion usullar orqali boshqarishni takomillashtirish	442
Mo'minova Ma'suda Baxtiyarovna	
Auditorlik tekshiruvini dasturiy ta'minot asosida tashkil etish: muammo va yechimlar.....	447
Nazarova Kamola Sattoral qizi	
Ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirishning davlat tomonidan tartibga solish konsepsiyasi.....	453
Normurodov Xusan Eshmaxmatovich	
O'zbekiston Respublikasida kichik biznes va xususiy tadbirkorlikning ahamiyati hamda uni rivojlantirish istiqbollari.....	460
Nurullayeva Shaxnoza, Saydullayeva Saodat	
Tijorat banklari inson kapitali samaradorligini baholashda KPI ko'rsatkichlaridan foydalanish mexanizmlari	467
Turaeva Mastura Kurbanovna	
Сущность и особенности инвестиционно-строительного процесса	471
А. Бектемиров, Б.М.Абдувалиев	
Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarishning dolzarb masalalari.....	478
Saidov Hayotjon Raxmatulloevich	
Tijorat banklarida kredit operatsiyalari hisobini takomillashtirish.....	482
Sa'dullayeva Asalxon Muzaffarovna	
Ko'p tarmoqli fermer xo'jaliklarining raqobatbardoshlikni baholash usullari	485
Abdulloyev Asliddin Junaydullayevich, Teshayev Mirolim Djumayevich	
Tadbirkorlik subyektlarida soliq yukini optimallashtirish mexanizmi	490
To'xsanov Quدراتillo Nozimovich	

Davlat sektorida ichki audit tadbirlarini umumiy rejalashtirish	495
Xamidova Z. U.	
Aholi moliyaviy savodxonligini oshirish va uning ahamiyati.....	501
Xudayarova Xurshida Abdunazarovna	
Kambag'allikni qisqartirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi.....	505
Xudoyberdiyev Jamshid Juraboy o'g'li	
Oliy ta'lim muassasalarida buxgalteriya hisobi va ichki auditni takomillashtirish	511
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida sug'urta xizmatlari.....	516
Shodmonova Odina G'ofur qizi	
Fuqarolar davlat pensiya ta'minoti tizimining amaldagi holati tahlili.....	520
Sholdarov Dilshod Azimiddin o'g'li	
Aholiga bank xizmatlari ko'rsatishning ijtimoiy ahamiyati.....	525
Eldor Uskanov	
Innovatsion boshqaruvning ilg'or xorijiy tajribalari	530
Yusupova Jamila Karamatdinovna	
Neft-gaz korxonalarini moliyaviy-iqtisodiy faoliyati natijalari tahlili ("O'ZBEKNEFTGAZ" AJ misolida)	534
Umurzoqov Jamoliddin Sherbekovich	
Korxonalarda savdo marketing faoliyati samaradorligini baholash.....	541
Sobirov Azizbek Avzbekovich	
Moliyaviy firibgarliklarga qarshi kurashishda raqamli texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlari.....	548
Gadaev Ismat Yadgarovich	
Hududlarda islom iqtisodiyoti tamoyillari asosida amalga oshirilgan investitsion loyihalar: to'siqlar va yechimlar	551
Irgasheva Gulbahor Sodiqovna	
O'zbekistonda investitsiyalardan samarali foydalanish asosida oziq-ovqat sanoati samaradorligini oshirish yo'llari.....	554
Kobilova Nasiba Xurramovna	
Foreign Economic Relations as a Factor of Effective Functioning of the Economy	561
Bakhodurova Sulkhya Azizkhodjaevna, Li Marina Rudolfovna, Mukhtarova Donata Ravshanbekovna, Romashkin Roman Anatolyevich	
Modern Approaches to the Organization and Development of the Consumer Services Market.....	566
Musyeva Shoira Azimovna	
Ishlab chiqarish siklini qisqartirishning iqtisodiy samaradorligi.....	570
Odina Nabiyevna Tuychiyeva, Nazarova Latofat Toirjon qizi	
Asalarichilik mahsulotlari bozorida marketing strategiyasini amalga oshirish.....	575
Rashidova Xadicha Tursunalievna	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash sharoitida bank faoliyatini iqtisodiy-matematik modellashtirish yo'llari	581
Raxmanov Mexridin Sindarovich	
Korporativ boshqaruv amaliyoti bo'yicha hisobot tuzish bo'yicha xorijiy tajriba.....	586
Tashmatov Rustam Xusanovich	
Iqtisodiyotda davlat ishtirokini qisqartirish va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirish istiqbollari	592
Yuldashev Xusniddin Abdullayevich	
Iqtisodiyotda turizm o'rnini statistik baholash uslubiyoti.....	595
Zilola Jumanova	
Финансовые риски в исламском финансировании для внедрения в Республики Узбекистан	602
Абдуллоев Фуркат Олимджонович	
Блокчейн-технология и информационная безопасность в цифровой экономике Узбекистана.....	607
Кадиров Алишер Исмаилович	
Цифровая платформа как инструмент трансформации бизнес-процессов	611
Раупов Жамшид Рашидович	

O'zbekistonda zamonaviy kabel va sim mahsulotlari ishlab chiqaruvchi korxonalar faoliyatiga nazar.....	617
Rashidova Odina Olimjon qizi	
Современные тенденции развития валютных отношений в Узбекистане	622
Камалов Камолалдин Кахрамонович	
Sug'urta sohasining O'zbekiston iqtisodiyotidagi o'rni	626
Sharobiddinov Akramjon Goyibbayevich	
Kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishning xorij tajribasi va undan O'zbekistonda foydalanish yo'nalishlari	630
Fayziyeva Aziza Azamat qizi	
Modeling the Stackelberg strategy in a linear model (linear city) Hotteling.....	635
Musayeva Shaira Azimovna, Usmonova Dilfuza Ilkhomovna	
Mulkning kapitallashuvi darajasini iqtisodiy jihatdan amalga oshirish samaradorligini baholash uslublari.....	644
Norboyev Odil Abrayevich	
Tijorat banklarining kredit portfelini amaliy holati va ekonometrik tahlillari: ATB "Aloqabank" misolida.....	649
Norov Akmal Ruzimamatovich, Norova Nozima Nabiyeвна	
O'zbekistonda "yashil iqtisodiyot" muhitida kreditlash va moliyalashtirish imkoniyatlari	654
Taxir Urkinbayev	
Budjet tashkilotlarida ichki nazorat tizimini tashkil qilishning xususiyatlari.....	658
Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	
Chinese Commercial Banks Experience in Asset Diversification	663
Uktamova Nozima Narzulla kizi	
Sanoat taraqqiyotida ishlab chiqarish korxonalarini ustuvor rivojlantirish istiqbollari.....	667
Yadgarov Akram Akbarovich	
Анализ деятельности коммерческих банков Узбекистана по кредитованию физических лиц.....	673
Базарова Нигора Равшановна	
Mahalliy va xorijiy investitsiyalarni jalb etishning innovatsion jarayonlarga ta'sirini baholash.....	684
Bobobekov Ergash Abdumalikovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida innovatsiyalarning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari	689
Kuziyeva Nargiza Ramazanovna, Xusanov Faxriddin Jamoliddin o'g'li	
Tashqi mehnat migratsiyasi.....	694
O. N. Djurayev	
Raqamli iqtisodiyotda sanoat tarmog'ining davlat tomonidan qo'llab-quvvatlanishini baholash	699
Otaboyeva Dildora	
Nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasi	705
Raimov Xurshid Muxtorovich	
Tijorat banklarida moliyaviy injiniringni qo'llash istiqbollari	711
Saipnazarov Sherbek Shaylavbekovich	
O'zbekiston Respublikasi moliya bozorida tijorat banklari faoliyati: muammo va yechimlar	716
Toymuxamedov Ibroxim Rixsiboevich, Jumaev Islombek Akram o'g'li	
Agrar ta'lim tizimida boshqaruv samaradorligini oshirish yo'llari	723
Boltayev Nurali Shiramatovich, Beglayev Uchqun Xurramovich, Abdiyev Izzat Risqiboyevich	
O'zini o'zi band qilgan shaxslardan olinadigan soliqlarni takomillashtirish orqali yashirin iqtisodiyotni jilovlash masalalari	731
Davranov Iskandar Jumayevich	
Iqtisodiy konsentratsiyalarni tartibga solish va nazorat qilishni takomillashtirish.....	738
Luqmanov Sharifxon A'zam o'g'li	
Role of Private and Public Kindergartens in Early Childhood Development	744
Makhmudova Munisakhon Abbos qizi	
"Yashil" enegriya quvvatlarini barpo etish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash asosi sifatida.....	749
Muminova Elnoraxon Abdukarimovna, Umarova Dilnoza Oybek qizi	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda CVP-tahlilni tashkil etishning muammoli jihatlari	754
Qlichev Baxtiyor Pardayevich	

Korxonada likvidlik riskini minimallashtirish orqali uning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish	759
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Развитие международных торгово-экономических связей Республики Узбекистан	766
Ким Татьяна Валерьевна, Гофуржонова Шахрибону Бахромжон кизи	
Kapital qurilishni boshqarish samaradorligini oshirishning dolzarb masalalari	774
A. Bektemirov, M. U. Sarimsoqov	
O'zbekiston mehnat bozorida yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish.....	780
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Bahromov Shahzod Fazliddinovich	
Роль имиджа в улучшении инвестиционной привлекательности высших учебных заведений.....	787
Жанзаков Бекзот, Жонузиков Мирзабек	
Innovatsion kichik tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlash bo'yicha xorij tajribasi va uni mamlakat iqtisodiyotida qo'llash imkoniyati.....	795
Toshaliyeva Saodat Toxirovna, Eshqulova Dilorom Abduravupovna	
Перспективы развития банковского сектора в Узбекистане для иностранных туристов	802
Муминов Шахзод Низомиддинович, Каримова Азиза Махомадризовна	
Innovatsion faoliyat moliyaviy modellari va mexanizmlarini rivojlantirishning konseptual asoslari	806
Ruzibayeva Nargiza Xakimovna	
Qishloq xo'jaligi tarmoqlarini innovatsion rivojlantirish bo'yicha xorijiy tajribalar va ulardan respublikamizda samarali foydalanish yo'llari	814
Ishniyazov Baxrom Normamatovich	
Turistik xizmatlarining o'ziga xos xususiyatlari va marketing tadqiqotlari.....	819
Berdikulova Iroda Rayimqulovna	
Qoraqalpog'iston qishloq xo'jaligi: asosiy muammolar va rivojlanishining ustuvor yo'nalishlari	823
Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich	
Iqtisodiyotning erkinlashtirilishi sharoitlarida kichik biznes sektori rivojlanishining imkoniyatlari.....	832
Botirova R. A., Sirojiddinov I. Q.	
Kriptoalyuta va blokcheyn tadqiqotlari: tendensiyalar va istiqbollar	835
Berdikulov Jurabek	
Bank risklarni monitoring qilish tizimini takomillashtirish	837
Hamroyev Sherzod Axtamovich	
O'zbekiston hududlariga xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda ko'p qavatli "yashil" fermer xo'jaliklarini tashkil etishning ahamiyati	843
Turdimuratova Aziza Alisherovna	
Surxondaryo viloyatining mahalliy budjet daromadlarini oshirish yo'llari va uni arima modeli asosida prognozlash.....	846
Abdunazarova Shahnoza Norqo'chqor qizi	
Qishloq xo'jaligi tarmog'ining mamlakat iqtisodiyotidagi o'rni va undagi tarkibiy o'zgarishlarni statistik baholash.....	856
Zakirova Umida Maxamadaminovna	
O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatish korxonalarining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati	863
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
Turizm bozorini rivojlantirishda mehnat bozorining tutgan o'rni va ahamiyati	872
Berdikulova Iroda Rayimqulovna, Berdikulov Jurabek	
Проблемы расчета определения и планирования прибыли предприятий в условиях модернизации экономики	876
Алиева С.С.	

NOBANK KREDIT TASHKILOTLARINING MOLIYAVIY XIZMATLARI SIFATINI OSHIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAT TAJRIBASI

Raimov Xurshid Muxtorovich

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasini milliy iqtisodiyotimizga qo'llashning uslubiy jihatlari takomillashtirish hamda uni rivojlantirish orqali nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirish yo'llari yuzasidan fikr-mulohazalar bayon etilgan. Shuningdek, nobank kredit tashkilotlarining xorijiy mamlakatlar tajribasini moliyaviy xizmatlari sifatini oshirish bo'yicha xorijiy tajriba moliyaviy xizmatlar ko'rsatishning qulayligi, shaffofligi va ishonchligini oshirishga yordam beradigan bir qator chora-tadbirlar hamda amaliyotlarning istiqbollaridagi mavjud muammolar hamda ularni bartaraf etish bo'yicha muallif yondashuvlari va takliflari keltirilgan.

Kalit so'zlar: xorijiy mamlakatlar, nobank kredit tashkilotlari, mikromoliyalashtirish, nobank kredit tashkilotlari xizmatlari, marja, kredit, depozit, foizli daromad va xarajatlari, foizsiz daromad va xarajatlari.

Abstract: This article outlines ways to improve the quality of financial services of non-bank credit institutions by improving the methodological aspects of applying foreign experience in our national economy and its development. In addition, the foreign experience of non-bank credit institutions in improving the quality of financial services in foreign countries shows a number of measures that contribute to improving the convenience, transparency and reliability of financial services, as well as existing problems in the prospects of practice, as well as author's approaches and proposals to overcome them.

Key words: foreign countries, non-bank credit organizations, Microfinance, services of non-bank credit organizations, margin, loan, deposit, interest income and expenses, interest-free income and expenses.

Аннотация: В данной статье изложены пути повышения качества финансовых услуг небанковских кредитных организаций путем совершенствования методологических аспектов применения зарубежного опыта в нашей национальной экономике и его развития. Кроме того, зарубежный опыт работы небанковских кредитных организаций по повышению качества финансовых услуг зарубежных стран показывает ряд мер, способствующих повышению удобства, прозрачности и надежности предоставления финансовых услуг, а также имеющиеся проблемы в перспективах практики, а также авторские подходы и предложения по их преодолению.

Ключевые слова: зарубежные страны, небанковские кредитные организации, Микрофинансирование, услуги небанковских кредитных организаций, маржа, кредит, депозит, процентные доходы и расходы, беспроцентные доходы и расходы.

KIRISH

Bugungi kunda mamlakatimizda Markaziy bankning tizimli ahamiyatga ega bo'lgan nobank kredit tashkilotlarini belgilash huquqini berishdan maqsadida Xitoyning pul-kredit siyosati tajriba sifati o'rganilmoqda. Bu ham mazkur muassasalar tomonidan ko'rsatilayotgan moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va iste'molchilar manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi.

Xitoy markaziy bankning tizimli ahamiyatga ega bo'lgan nobank kredit tashkilotlarini belgilash huquqini berishdan maqsad Xitoyning pul-kredit siyosati va moliyaviy barqarorligini mustahkamlashdan iborat. Bu ham mazkur muassasalar tomonidan ko'rsatilayotgan moliyaviy xizmatlar sifatini oshirish va iste'molchilar manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi.

Yaqinda Xitoy Xalq banki (Xitoy Markaziy banki) tizimli ahamiyatga ega bo'lgan nobank kredit tashkilotlarining to'lov institutlarini belgilash vakolatini oldi. Demak, Markaziy bank ushbu tashkilotlarning barqarorligi va ishonchligini ta'minlashda ularni tartibga solish va nazorat qilishda asosiy rol o'ynaydi. Nobank to'lov institutlari elektron to'lovlar, mobil platformalar va boshqa innovatsion to'lov usullari kabi turli xizmatlarni taqdim etish

orqali Xitoy moliya tizimida muhim rol o'ynaydi. Biroq, ushbu tashkilotlarning rivojlanishi bilan moliya tizimining barqarorligi uchun yangi xavf va muammolar paydo bo'ladi.

Shuningdek, so'nggi yillarda mamlakatimizda moliyaviy xizmatlar ommabopligini oshirish va aholining asosiy moliyaviy xizmatlarga bo'lgan ehtiyojini qondirishga qaratilgan qator tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, mikromoliyalashtirish sohasini yanada rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlar yaratish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-iyuldagi "Mikromoliyaviy xizmatlar ommabopligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4400-sonli qarori qabul qilindi. Ushbu qarorga muvofiq, nobank kredit tashkilotlari ko'rsatadigan xizmatlar doirasi kengaytirildi va mikromoliyaviy xizmatlar hajmi oshirildi.

Nobank kredit tashkilotlari quyidagilarga haqli emas: "bevosita ishlab chiqarish, sug'urta, shuningdek savdo faoliyatini amalga oshirishga, bundan islomiy moliyalashtirishga oid xizmatlar ko'rsatuvchi mikromoliya tashkilotlari mustasno va ushbu Qonunda nazarda tutilmagan boshqa faoliyatni amalga oshirishga; jismoniy va yuridik shaxslardan omonatlarni (depozitlarni) jalb etishga; jismoniy shaxs bo'lgan ishtirokchilardan (aksiyadorlardan) ustav fondiga (ustav kapitaliga) kiritilgan hissa summasidan yoki ularning egaligidagi aksiyalarning nominal qiymatidan oshadigan miqdorda qarz mablag'larini jalb etishga, bundan obligatsiyalar shaklidagi qarz mablag'larini jalb etish mustasno"^[1].

Nobank kredit tashkilotlarining asosiy xususiyatlaridan biri uning banklardan ajralib turadigan aholidan depozitlarni qabul qila olmasligidir. Biroq, nobank kredit tashkilotlarining iqtisodiyotdagi o'rni juda muhim. Ular jismoniy shaxslar, korxonalar va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlari ehtiyojlarini qondira oladigan turli xil moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni taklif qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Globalashuv jarayonida nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlari sifatini oshirishning xorijiy mamlakatlar tajribasining nazariy va amaliy masalalari xorijlik iqtisodchi olimlar tomonidan keng o'rganilayotgan dolzarb mavzulardan biri bo'lib kelmoqda.

Bu borada Enriko Perotti - moliyaviy institutlar, jumladan, nobank kredit institutlari bo'yicha tadqiqotlarga ixtisoslashgan italiyalik iqtisodchi. Uning tadqiqotlarining muhim jihatlari:

Nobank kredit institutlarining moliya tizimidagi o'rni: Enriko Perkoko nobank kredit tashkilotlarining banklar va boshqa moliya institutlari bilan qanday o'zaro munosabatda bo'lishini va umuman moliya tizimida qanday o'rin egallashini ko'rib chiqqan. Nobank kredit tashkilotlarini tartibga solish: Uning tadqiqoti nobank moliya institutlarining funktsiyalarini tahlil qilish va faoliyatini tartibga solishni o'z ichiga oladi bu esa moliya tizimining barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shuningdek, uning tadqiqoti nobank kredit tashkilotlari tomonidan taqdim etilgan kredit shartlari va ularning kredit bozorlarida savdosi tahlilini ham o'z ichiga olgan^[2].

Amerikalik iqtisodchi olim Douglas W. Diamond moliya va bank ishi sohasidagi muhim tadqiqotlar muallifi bo'lib, uning ishi nobank kredit institutlari va ularning moliya tizimidagi roli haqida qimmatli ilmiy ma'lumotlar beradi. Jumladan, bankdan tashqari kredit tashkilotlari qanday faoliyat ko'rsatayotgani, ular qanday xizmatlar ko'rsatayotgani va qanday xavf-xatarlarga duch kelishi mumkinligini hamda nobank kredit tashkilotlari faoliyati bilan bog'liq tizimli risklarni o'rganib chiqqan^[3].

Taniqli amerikalik iqtisodchi Ross Levin moliya institutlari va ularning kapitalistik rivojlanishdagi roli bo'yicha tadqiqotlarga ixtisoslashgan. Uning tadqiqotlari moliya tizimining turli jihatlarni qamrab oladi va nobank kredit tashkilotlariga ham tegishli bo'lishi mumkin. Uning tadqiqotlarining muhim jihatlari: nobank kredit tashkilotlari moliya sektoridagi innovatsiyalar va uning moliyaviy bozorlar va xizmatlar rivojlanishiga ta'sirini hamda nobank kredit tashkilotlari moliya institutlari aholining kengroq qatlamlari uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini qanday oshirishi mumkinligini o'z ichiga oladi. Shuningdek, mikromoliya va yosh biznes rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda nobank kredit tashkilotlarining ahamiyatini ko'rib chiqqan^[4].

Taniqli fransuz iqtisodchisi Jan-Charlz Rochening tadqiqotlari nobank kredit tashkilotlarini tartibga solishning roli va samaradorligini tahlil qilish hamda moliyaviy nazorat masalalari va muvofiqlik choralarni ko'rib chiqqan^[5].

Amerikalik iqtisodchi Duglas Arnold nobank kredit tashkilotlarining moliya tizimidagi o'rni va ularning iqtisodiyotga ta'sirini o'rgangan. Duglas Arnold bank bo'lmagan kreditorlar kichik biznes va kam ta'minlangan uy xo'jaliklari uchun kredit olish imkoniyatini qanday oshirishini tushunish uchun keng qamrovli tadqiqotlar o'tkazgan. U ushbu tashkilotlar aholining an'anaviy banklardan foydalanish imkoniyati bo'lmagan qatlamlariga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishda muhim rol o'ynashini aniqlagan. Shuningdek, nobank kredit institutlarining iqtisodiy o'sishga ta'sirini o'rganib, shunday xulosaga keldiki, bunday tashkilotlarning rivojlanishi korxonalarining kredit olish imkoniyatini oshirishga, kichik biznesning jadal rivojlanishiga yordam beradi. Duglas Arnold nobank kredit tashkilotlarini rivojlantirish uchun qulay muhit yaratishga faol yordam berdi. Ularning faoliyatini davlat qo'llab-quvvatlashi, bu sohaning yuksalishi uchun sharoit yaratishi kerak, deb hisobladi. Shuningdek, u yuzaga kelishi mumkin bo'lgan tavakkalchilik va firibgarlikning oldini olish uchun nobank kredit tashkilotlarini tartibga

solish va nazorat qilish muhimligini ta'kidladi. Umuman olganda, Duglas Arnoldning tadqiqotlari nobank kredit institutlarining moliya tizimidagi o'zni haqida tushunchani kengaytirishga va ularning rivojlanishining iqtisodiy o'sishdagi ahamiyati haqida xabardorlikni oshirishga yordam bergan [6].

Richard Scott Beyker - Stenford universitetining iqtisod professori, u bankdan nobank kredit tashkilotlarining xatti-harakatlari, ularning raqobatbardoshligi va kredit bozorida roli bo'yicha tadqiqot olib borgan. Richard Skott Beyker bankdan tashqari kredit tashkilotlari faoliyatiga turlicha yondashadi. U ushbu tashkilotlar an'anaviy banklar tomonidan qaytarilishi mumkin bo'lganlarga kredit olish imkoniyatini berish orqali zamonaviy iqtisodiyotda muhim rol o'ynashini tan oladi.

Beyker iste'molchilar manfaatlarini himoya qilish va moliya tizimining barqarorligini ta'minlash uchun bank bo'lmagan kreditorlarni yanada ko'proq tartibga solishga chaqiradi. Bundan tashqari, an'anaviy banklar tomonidan ushbu xizmatlardan bosh tortganlar uchun moliyaviy xizmatlardan foydalanishning muqobil variantlarini ishlab chiqish zarurligini ta'kidlaydi. Beyker, shuningdek, bankdan tashqari kredit tashkilotlari bilan bog'liq bo'lgan yuqori foizli qarz olish muammosiga ham e'tibor qaratadi. U iste'molchilarni ushbu muassasalar tomonidan suiiste'mol qilishdan himoya qilish uchun foiz stavkalari va kredit shartlari bo'yicha qat'iy qoidalarni taklif qiladi [7].

Nobank kredit tashkilotlari jamiyatga moliyaviy imkoniyatlarni kengaytirish orqali iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Ular o'zlarining turli xizmatlari orqali barqaror iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlashlari va jamiyatning turli qatlamlari uchun moliyalashtirish imkoniyatlarini oshirishga yordam berishlari mumkin.

TADQIQOT METADOLOGIYASI

Ushbu maqolani tayyorlashda me'yoriy-huquqiy xujjatlar, foydalanilgan adabiyotlar va internet ma'lumotlari rasmiyligi, undagi iqtisodchi olimlarning mavzuga oid ilmiy-nazariy qarashlarining qiyosiy va tanqidiy tahlil qilingan. Mavzuni o'rganish davomida umumiy iqtisodiy usullar bilan bir qatorda tizimli tahlil, umumlashtirish, abstrakt-mantiqiy fikrlash, statistik usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Nobank kredit tashkilotlari oddiy bank sektoridan tashqarida faoliyat yurituvchi moliyaviy institutlardir. Umuman olganda, nobank kredit tashkilotlari turli xil moliyaviy xizmatlar ko'rsatadigan muassasadir, ammo tijorat banki litsenziyasiga ega emas. O'z faoliyati doirasida nobank kredit tashkilotlari moliyaviy kompaniyalar, sug'urta kompaniyalari, venchur kapital kompaniyalari, lombardlar va boshqa moliya institutlari kabi turli institutlarni o'z ichiga oladi.

Bugungi kunda Angliya banki nobank kredit tashkilotlarini kreditlash uchun doimiy vosita yaratish imkoniyatini ko'rib chiqmoqda. Bu shuni anglatadiki, bank nafaqat banklarni, balki boshqa moliya institutlarini, masalan, sug'urta kompaniyalari yoki investitsiya fondlarini ham moliyalashtiradi. Bunday kreditlash mexanizmi moliya sektorini rivojlantirish va bozorning turli ishtirokchilari uchun moliya mavjudligini oshirish uchun foydali bo'lishi mumkin. Shuningdek, u moliyaviy xizmatlar sohasida xilma-xillik va raqobatni rivojlantirishi mumkin.

Biroq, bunday mexanizmi yaratish ehtiyotkorlik bilan tahlil qilish va to'g'ri tartibga solishni talab qiladi. Angliya banki kreditlar berishning qat'iy mezonlarini belgilashi va moliya tizimi uchun xavflarni minimallashtirish uchun ulardan foydalanishni nazorat qilishi kerak.

Umuman olganda, nobank kredit tashkilotlarini kreditlash uchun doimiy vositani tashkil etish Angliyada moliya sektorini rivojlantirish va moliyalashtirish imkoniyatlarini oshirish uchun foydali qadam bo'lishi mumkin. Biroq, uning muvaffaqiyatli amalga oshirilishi puxta rejalashtirish va to'g'ri tartibga solishni talab qiladi.

Indoneziyadagi nobank kredit tashkilotlari mamlakat iqtisodiyotini qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydigan moliyaviy institutlarga aylandi. Nobank kredit tashkilotlari moliyaviy xizmatlar va infratuzilmani rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Nobank kredit tashkilotlari Indoneziyaning moliyaviy manzarasini shakllantirishga yordam beradi va umumiy iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi.

Ushbu sessiya nobank kredit tashkilotlarining moliyaviy xizmatlar sanoatidagi muhim rolini o'rganadi. Shuningdek, ular infratuzilmani rivojlantirish va umuman iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashga qanday yordam beradi.

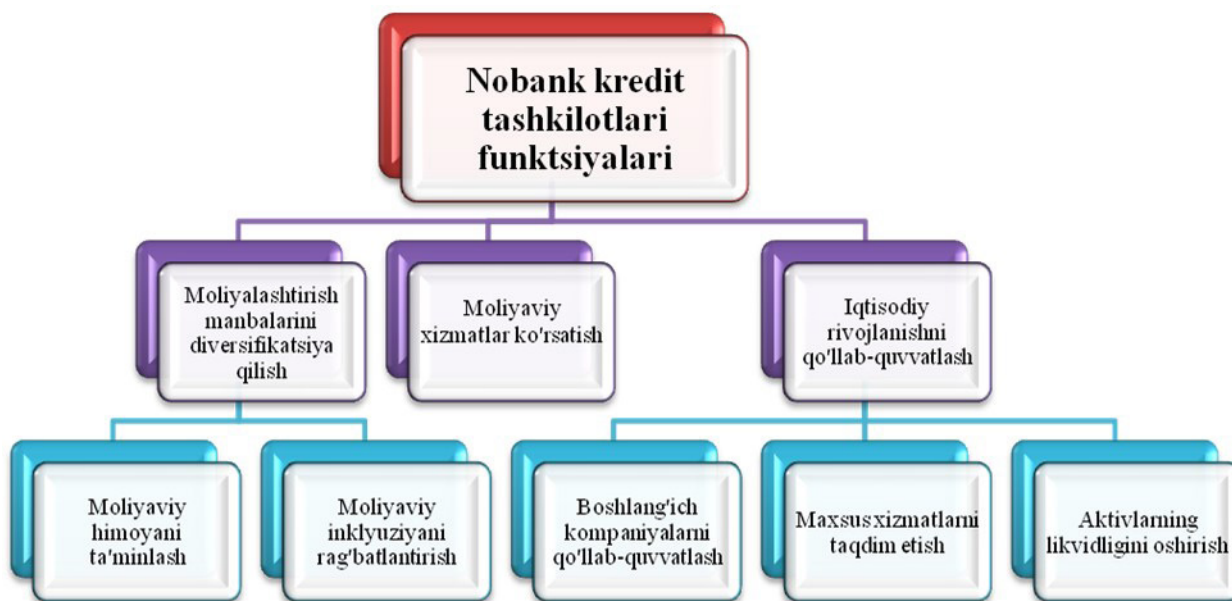
Indoneziya nobank kredit tashkilotlari ham mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda muhim ustun ekanligini isbotlaydi. Misol uchun, moliyaviy xizmatlar kompaniyalari jismoniy shaxslar va korxonalar uchun transport vositalari yoki biznes jihozlarini sotib olishni qo'llab-quvvatlashda rol o'ynaydi. Sug'urta kompaniyalari esa kutilmagan xavflardan moliyaviy himoyani ta'minlaydi. Xuddi shunday, venchur kapital institutlari rivojlanish va innovatsiyalar uchun startaplarni qo'llab-quvvatlashda rol o'ynaydi. Shu bilan birga, lombardlar qimmatbaho narsalar bilan ta'minlangan qisqa muddatli moliyaviy echimlarni taqdim etadilar. Umuman olganda,

nobank kredit tashkilotlari iqtisodiyotning turli tarmoqlarini va umuman jamiyat ehtiyojlarini qo'llab-quvvatlovchi turli xil innovatsion moliyaviy xizmatlarni taqdim etish orqali iqtisodiyotning uzluksiz ishlashini qo'llab-quvvatlovchi ustunlar sifatida ishlaydi. Indoneziyada nobank kredit tashkilotlari iqtisodiyot va moliya tizimida ko'plab muhim funksiyalarni bajaradi.

Moliyaviy xizmatlar ko'rsatish funksiyasi. Iste'mol moliyasi, venchur kapitalini moliyalashtirish, sug'urta, investitsiyalar va boshqa moliyaviy xizmatlar kabi turli xil moliyaviy mahsulotlar va xizmatlarni taklif etadi. Bu xususiyat jismoniy shaxslar, kompaniyalar va iqtisodiyotning boshqa tarmoqlarining moliyaviy ehtiyojlarini qondirishga yordam beradi.

Moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish funksiyasi. Nobank kredit tashkilotlari banklardan tashqari moliyalashtirishning alternativ usullarini taqdim etadi va shu bilan iqtisodiyotdagi moliya manbalarini diversifikatsiya qilishga yordam beradi. Bu bank sektoriga qaramlikni kamaytirish va moliya tizimining umumiy barqarorligini yaratishda muhim ahamiyatga ega.

1-rasm: Indoneziyada nobank kredit tashkilotlari bajaradigan funksiyalari¹

Iqtisodiy rivojlanishni qo'llab-quvvatlash funksiyasi. Taqdim etilgan mablag'lar va investitsiyalar bilan nobank kredit tashkilotlari mamlakatning iqtisodiy rivojlanishini qo'llab-quvvatlashda faol rol o'ynaydi. Ular sanoat, infratuzilma, qishloq xo'jaligi, savdo va boshqa muhim tarmoqlarga moliyaviy yordam ko'rsatadi.

Moliyaviy himoyani ta'minlash funksiyasi. Nobank kredit tashkilotlari sug'urta kompaniyasi jismoniy shaxslarni, oilalarni va korxonalarni tabiiy ofatlar, baxtsiz hodisalar yoki moliyaviy yo'qotishlarga olib keladigan boshqa hodisalar kabi kutilmagan xavflardan moliyaviy himoya qiladi.

Moliyaviy inklyuziyani rag'batlantirish funksiyasi. Nobank kredit tashkilotlari jamiyatning turli qatlamlari, shu jumladan an'anaviy bank talablariga javob bera olmaydiganlar uchun moliyadan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirishda rol o'ynaydi. Shunday qilib, nobank kredit tashkilotlari mamlakatda moliyaviy inklyuzivlikni yaxshilashga yordam beradi.

Boshlang'ich kompaniyalarni qo'llab-quvvatlash funksiyasi. Nobank kredit tashkilotlarining venchur kapital institutlari boshlang'ich kompaniyalarning o'sishi va rivojlanishini qo'llab-quvvatlaydi. Ular startaplarga o'z salohiyatlarini to'liq ro'yobga chiqarishga yordam berish uchun kapital, maslahat va boshqa yordam ko'rsatadilar.

Aktivlarning likvidligini oshirish funksiyasi. Lombardlar kabi nobank kredit tashkilotlar qimmatli qog'ozlar bilan ta'minlangan qisqa muddatli kreditlar berish orqali aktivlarning likvidligini yaxshilashga yordam beradi. Bu jismoniy shaxslar va korxonalar uchun bevosita ehtiyojlar oldida moliyaviy moslashuvchanlikni ta'minlaydi.

Maxsus xizmatlarni taqdim etish funksiyasi. Ba'zi nobank kredit tashkilotlari banklarda topilmaydigan maxsus xizmatlarni taklif qiladi, masalan, investitsiyalarni boshqarish, lizing, faktoring va boshqalar. Ushbu xizmatlar aniqroq va aniq moliyaviy ehtiyojlarni qondirishga yordam beradi.

Umuman olganda, nobank moliya institutlari iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash va jamiyatning turli manfaatdor tomonlariga ko'plab muhim moliyaviy xizmatlar ko'rsatishda katta rol o'ynaydi.

1 Muallif ishlanmasi

Indoneziyada nobank kredit tashkilotlarining turlari:

- **Moliyaviy kompaniyalar.** (PT Adira Dinamika Multi Finance Tbk in Indonesia or American Express in the United States) Ushbu turdagi nobank kredit tashkilotlari iste'molchilarni moliyalashtirish va venchur kapitalini moliyalashtirishni ta'minlaydi. Ular jismoniy shaxslarga yoki kompaniyalarga turli shartlar va foiz stavkalarida kreditlar beradi.
- **Sug'urta kompaniyalari.** (AIA Group Limited, Prudential Financial Inc., or Allianz SE) Nobank kredit tashkilotlari, sug'urta kompaniyasi, kutilmagan moliyaviy xavflardan himoya qilish uchun hayot sug'urtasi, avtotransport sug'urtasi, sog'liq sug'urtasi va mulk sug'urtasi kabi turli xil sug'urta polislarini taklif qiladi.
- **Venchur kapital institutlari (venchur kapitali firmalari).** (Sequoia Capital, Accel Partners, or Soft-Bank Vision Fund) Ushbu nobank kredit tashkilotlari startaplarga yoki dastlabki bosqichdagi kompaniyalarga sarmoya kiritadi. Ular kompaniyalarga o'sish va muvaffaqiyatga erishish uchun kapital va boshqa yordam beradi.
- **Lombardlar.** (PT Pegadaian (Persero) in Indonesia or H&T Pawnbrokers in England) Ushbu turdagi nobank kredit tashkilotlari zargarlik buyumlari, oltin va boshqa qimmatbaho narsalar kabi qimmatbaho narsalarni garovga qo'yish uchun qisqa muddatli moliyalashtirish xizmatlarini taqdim etadi.
- **Mikromoliya tashkilotlari.** (Grameen Bank in Bangladesh or SKS Microfinance in India) Ushbu nobank kredit tashkilotlari kichik fermerlar, kichik savdogarlar yoki mikro tadbirkorlar kabi an'anaviy bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyati cheklangan jamiyat qatlamlariga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishga qaratilgan.
- **Qimmat baho qog'ozlar.** (Goldman Sachs, Morgan Stanley, or JPMorgan Chase) Ushbu nobank kredit tashkilotlari qimmatli qog'ozlar yoki qimmatli qog'ozlar, masalan, qimmatli qog'ozlar va obligatsiyalar savdosida rol o'ynaydi, shuningdek, kapital bozorida brokerlik xizmatlarini taqdim etadi.
- **Lizing kompaniyalari.** (BNP Paribas Leasing Solutions or CIT Group Inc) Ushbu turdagi nobank kredit tashkilotlari avtomobillar, asbob-uskunalar yoki mexanizmlar kabi aktivlarni ma'lum muddatga ijaraga berish uchun lizing xizmatlarini taqdim etadi.
- **Pensiya jamg'armalari.** (California Public Employees' Retirement System (CalPERS) or Japan Pension Service) Ushbu nobank kredit tashkilotlari o'z xodimlari yoki a'zolarining nafaqaga chiqishi uchun etarli mablag' mavjudligini ta'minlash uchun pensiya jamg'armalarini boshqaradi va investitsiya qiladi.
- **Islomiy venchur kapitali firmalari.** (Amana Capital or Ethica Partners) Venchur kapitali institutlariga o'xshab, bu nobank kredit tashkilotlari halol biznesni rivojlantirishga sarmoya kiritish va qo'llab-quvvatlashda shariat tamoyillariga muvofiq hamda islom ta'limotlariga muvofiq ishlaydi.
- **Ijtimoiy venchur kapital firmalari.** (Acumen Fund or Omidyar Network) Ushbu turdagi nobank kredit tashkilotlari ijtimoiy yoki atrof-muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatishni maqsad qilgan ijtimoiy biznes yoki notijorat tashkilotlarga sarmoya kiritishga qaratilgan.

Ayrim mamlakatlarda qonunchilik va moliya sektorining rivojlanishiga qarab, yuqorida sanab o'tilmagan nobank kredit tashkilotlari qo'shimcha turlari bo'lishi mumkin [8].

Umuman olganda, xorijiy mamlakatlarda korxonalar, uy xo'jaliklari, fiskal tashkilotlar va moliya bozorlari uzoq yillar davomida kuzatilganidan sezilarli darajada yuqori inflyatsiya va foiz stavkalari, shuningdek, zaif va noaniq makroiqtisodiy ko'rinish bilan kurashib kelmoqda. Qisqa muddatda moliyaviy barqarorlik uchun eng katta xavflar kamroq tartibga solinishi mumkin bo'lgan moliyaviy bozorlar va nobank kredit tashkilotlari faoliyatiga to'g'ri kelishi mumkin. Moliyaviy sharoitning keskin keskinlashishi yoki tavakkalchilikdan qochish natijasida yuzaga kelgan likvidlik nomutanosibliklari yetarli darajada bartaraf etilmasa, asosiy moliya bozorlarining faoliyati buzilishi mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Fikrimizcha nobank kredit tashkilotlari raqobatni kuchaytirish, yangi yoki takomillashtirilgan to'lov imkoniyatlarini taqdim etish, ilgari ularga kirish imkoni bo'lmagan aholiga to'lov xizmatlarini ko'rsatish orqali chakana to'lov tizimining samaradorligini oshirishi mumkin.

Shu bilan birga, nobank kredit tashkilotlarining to'lovlarda ishtirok etishi chakana to'lov tizimida ham yuqori risklarga olib kelishi mumkin. Shu munosabat bilan bank innovatsiyalaridan keng foydalanish sharoitida zamonaviy chakana to'lovlar bozorida yuz berayotgan o'zgarishlarga javob berish uchun nobank kredit tash-

kilotlari ustidan ichki nazorat tizimini standartlashtirish va operatsion muvofiqligi masalalari katta ahamiyatga ega.

Banklar va nobank kredit tashkilotlari o'rtasida o'zlarining tartibga solish va nazorat qilish vositalaridagi o'zgarishlar to'g'risida ma'lumot berish, yangi, yanada murakkab biznes texnologiyalaridan foydalanishda yuzaga keladigan risklarning mohiyati to'g'risida umumiy g'oyalarga erishish va tartibga solish yondashuvlaridagi qarama-qarshiliklarni bartaraf etish bo'yicha bitimlar juda muhimdir.

Nobank kredit tashkilotlarining taklif qilingan tasnifi faqat umumiy asosni belgilaydi va ichki to'lov xizmatlari bozorining xususiyatlaridan kelib chiqqan holda batafsil takomillashtirish va moslashishni talab qiladi. Shunga o'xshash milliy iqtisodiyotimizdagi tashkilotlarga nisbatan Nobank kredit tashkilotlarini tasniflash va tartibga solishning xorijiy tajribasidan foydalanishni ko'rib chiqish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi PF-5992-son "2020-2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 23-iyuldagi "Mikromoliyaviy xizmatlar ommabopligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4400-sonli Qarori
3. Levine R. Finance and growth: theory and evidence //Handbook of economic growth. – 2005. – T. 1. – C. 865-934.
4. Claessens S., Perotti E. Finance and inequality: Channels and evidence //Journal of comparative Economics. – 2007. – T. 35. – №. 4. – C. 748-773.
5. DW Diamond. Monitoring and reputation: The choice between bank loans and directly placed debt - Journal of political Economy, 1991 y.
6. Роше Ж. А. Н. Ш. Почему так много банковских кризисов? //Проблемы теории и практики управления. – 2005. – №. 2. – С. 27-31.
7. Arnold D. "Небанковские кредитные организации: особенности создания и деятельности" Общество и право. – 2014. – №. 1 (47). – С. 304-305.
8. Competition in the markets of non-bank financial services / Ed. by . Richard Scott Baker. – M., 2002.
9. <https://ptsmi.co.id/non-bank-financial-institutions-in-indonesia>

Yashil

IQTISODIYOT va TARAQQIYOT

Jtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2024. № 4

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77) telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnalning ilmiyligi:

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

